

Naar een nieuwe vrijzinnig-democratische beweging

De term 'vrijzinnig' is terug in het politieke debat. Jarenlang werd 'vrijzinnig' gezien als een wat ouwbollige term en geassocieerd met de protestantse kerk. Maar na de opkomst van het rechts-populisme van Wilders en Verdonk en het conservatisme van het kabinet-Balkenende IV hebben diverse politici de afgelopen tijd geprobeerd om zich als 'vrijzinnig' te profileren. Met wisselend succes.

VVD-leider Rutte probeert een balans te vinden tussen de 'vrijzinnige' en de rechts-populistische vleugel van zijn partij. Maar de VVD toont zich in het politieke debat toch vooral een conservatief-liberale partij, die uitgaat van het vrijemarktliberalisme en stevast hamert op de noodzaak van lagere belastingen en een streng immigratiebeleid. De PvdA van Wouter Bos wilde in het christelijk-moralistische kabinet-Balkenende IV "het vrijzinnige geluid" laten horen. Maar de wens om de PvdA een vrijzinniger profiel te geven, legt het af tegen de concurrentie met de almaar groeiende SP, waardoor de PvdA juist meer in collectivistisch dan in vrijzinnig vaarwater terecht is gekomen.

Binnen GroenLinks flirt Femke Halsema met het vrijzinnige gedachtegoed. Maar dat Halsema de door haar zelf uitgeroepen 'linkse lente' heeft ingeruild voor een 'vrijzinnig-links' profiel, maakt van GroenLinks nog geen vrijzinnige partij. Ten slotte is er D66, volgens velen de enige ècht vrijzinnige partij van Nederland. Alexander Pechtold profileert zijn partij meer dan ooit als vrijzinnig-liberale partij, als concurrent van de 'rechtse' VVD, maar de 'sociaal-liberalen' hebben de afgelopen jaren veel imagoschade opgelopen en zijn electoraal erg verzwakt.

Voor vrijzinnig georiënteerde kiezers is het al met al lastig kiezen. Sterker: met een VVD die op scheuren staat, een collectivistische PvdA, een dolend GroenLinks en een D66 dat te klein is om een krachtig vrijzinnig geluid te laten horen, is de vraag gerechtvaardigd of van de bestaande politieke partijen verwacht mag worden dat ze vrijzinnig politiek Nederland een stem geven die gehoord wordt, of dat er naar alternatieve samenwerkingsverbanden gezocht moet worden. Met andere woorden: is de tijd rijp voor een nieuwe vrijzinnig-democratische beweging? Mijn antwoord op die vraag is: ja.

Nou lijkt het wellicht wat raar om te pleiten voor een nieuwe gematigde politieke groepering in een tijd waarin het populisme hoogtij viert en met name de partijen op de flanken van het politieke spectrum aan populariteit winnen. Maar die ontwikkeling biedt mijns inziens juist een kans om het politieke krachtenveld aan te passen aan het veranderde electoraat.

De grenzen tussen de bestaande politieke partijen sluiten al lang niet meer aan op de opvattingen die leven onder de kiezers. De grote verschuivingen in de peilingen en in de verkiezingsuitslagen weerspiegelen de zoektocht van de kiezers naar politiek onderdak. De grote gevestigde middenpartijen beweren 'brede volkspartijen' te zijn die een brede groep kiezers aanspreken, maar dat is wellicht een beetje pretentief als slechts 2,5% van de Nederlanders lid is van een politieke partij. Maar los daarvan, de bestaande politieke partijen zijn allesbehalve een eenheid. Ze bedienen in werkelijkheid verschillende groepen kiezers die, bij gebrek aan een reëel alternatief, noodgedwongen hun heil zoeken bij één van de bestaande partijen. Vrijzinnig politiek Nederland is daardoor versnipperd.

Er ligt dan ook een kans voor een herschikking van het verscheurde politieke midden. Ik acht de tijd rijp om de sociaal-liberalen van D66, de links-liberalen die het in de VVD steeds moeilijker hebben, de vrijzinnigen binnen GroenLinks die in hun partij aan de zijlijn staan en de sociaal-individualisten binnen de PvdA die gruwen van de collectivistische koers van hun partij, bijeen te brengen in een nieuwe politieke beweging. Geen beweging á la 'Trots op Nederland', dat slechts een vehikel is om de persoonlijke ambities van Rita Verdonk te verwezenlijken. En ook geen 'brede liberale beweging', zoals onlangs nog bepleit door Hans Wiegel. Nee, een nieuwe beweging moet erop gericht zijn mensen bijeen te brengen die nu van elkaar gescheiden zijn, niet op grond van bestaande belangen of loyaliteiten, maar op grond van een gedeelde visie op de samenleving.

In die visie dient de open, democratische samenleving, waarin individuele vrijheid en sociale samenhang hand in hand gaan, centraal te staan, evenals de pluriformiteit van de samenleving, waarin de vrijheid van meningsuiting en de zelfbeschikking van lichaam en geest zijn gewaarborgd en waarin iedereen gelijke kansen heeft om zichzelf naar eigen inzicht te ontwikkelen. Een nieuwe vrijzinnig-democratische beweging die deze uitgangspunten nader uitwerkt en formuleert in een coherente visie, is een moderne vertolker van een politieke traditie die in Nederland al ruim een eeuw

oud is en die aangeduid kan worden met een etiket dat zich daadwerkelijk onderscheid van andere politieke partijen: de vrijzinnig-democratische traditie.

Voor de vorming van zo'n nieuwe beweging bestaat een groeiende belangstelling. Het Vrijzinnig Alternatief, een website waar politieke en maatschappelijke ontwikkelingen worden beschouwd vanuit een vrijzinnige grondhouding en waar aandacht wordt besteed aan het vrijzinnig-democratische gedachtegoed als alternatief voor de bestaande politieke stromingen, mag zich in de korte tijd dat de site bestaat, verheugen in een grote belangstelling. Een door het partijcongres van D66 ingestelde commissie concludeerde in november dat er in Nederland steeds meer ruimte is voor een politieke partij met een vrijzinnig-democratisch profiel. Binnen de VVD ontwikkelen vrijzinnig-liberalen een eigen agenda. Meine-Henk Klijnsma, recentelijk gepromoveerd op de geschiedenis van de Vrijzinnig-Democratische Bond, pleit voor de vorming van een progressief-vrijzinnige partij op basis van een fusie van D66 en GroenLinks. En ook de socioloog Dick Pels pleit voor de vorming van een nieuwe vrijzinnig-democratische partij.

Los van de vraag hoe je tot zo'n nieuwe partij of beweging komt, denk ik dat een nieuwe vrijzinnig-democratische beweging toekomst heeft, omdat het een echt alternatief kan bieden. En omdat vrijzinnig-democratie als enige politieke gedachtegoed een brug slaat tussen enerzijds de verworvenheden van de open, vrije samenleving, waarin het individu de ruimte heeft om zijn leven naar eigen inzicht invulling te geven, en anderzijds de behoefte aan sociale samenhang, gebaseerd op waarden als rechtvaardigheid, tolerantie, respect, democratie en duurzaamheid.

Ook acht ik een nieuwe vrijzinnig-democratische beweging in staat om een geslaagd appèl te doen op de naar mijn idee steeds grotere groep (deels partijloze) kiezers die een afkeer hebben van de heersende politieke cultuur, van stelling nemen zonder analyse, van *oneliners* en publicitair scoren, van goedkope retoriek en schijnbaar makkelijke oplossingen. Het zou een echte politiek-maatschappelijke beweging moeten zijn van onafhankelijke denkers, die de wil hebben om wat te doen aan het wantrouwen, het cynisme en de onverschilligheid waarmee veel Nederlanders het politieke debat vanaf een afstand aanschouwen.

De vraag die toekomst ook gerealiseerd zal worden, hangt af van de bereidheid van vrijzinnig-democraten binnen en buiten de bestaande politieke partijen om gezamenlijk het initiatief te nemen, om mensen en ideeën bij elkaar te brengen en zo een beweging te vormen die bij de volgende verkiezingen een echt vrijzinnig-democratisch alternatief kan bieden.

Menno van der Land

Initiatiefnemer van Het Vrijzinnig Alternatief